

УДК 94(477)"19/20"

DOI 10.31654/2520-6966-2018-9i-90-47-60

П. П. Моціяка

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Створення Ніжинського повітового благодійного комітету (серпень 1914 р.)

У статті досліджується процес виникнення і початку функціонування в серпні 1914 р. Ніжинського повітового благодійного комітету. Комітет було створено з метою надання допомоги сім'ям мобілізованих, пораненим воїнам, всім нужденним та діючій армії. На основі архівних документів автор простежує становлення повітового благодійного комітету як органу об'єднання всіх благодійних установ з надання різноманітних видів допомоги на час війни. Зроблено висновок про величезне значення організаційного оформлення благодійної допомоги для подальшого життя Ніжина та повіту в 1914–1918 рр.

Ключові слова: війна, благодійність, Ніжинський повітовий благодійний комітет, Правління комітету, попечительство, громада, по жертви.

В одній пропагандистській брошурі 1914 р., яка з'явилась з початком війни, був розділ під промовистою назвою "Благодєяния войны" [1], де, зокрема, говорилося, що не треба боятися війни: "Она требует громадных жертв – но она – необходимость – и с жертвами надо мириться, как с бедствиями от стихийных сил. Но война благотворна для жизни народов; она вносит новые интересы, пробуждает великие чувства, притупляемые мирной мещанской жизнью" [2]. Проте так думали далеко не всі. Відома письменниця Зінаїда Гіппіус (яка, до речі, свого часу навчалася у Ніжинській жіночій прогімназії), у своєму щоденнику зауважила таке: "Почему вообще, война, всякая, – зло, а только эта одна – благо?" [3]. А по всій Російській імперії мітинги, мітинги на підтримку царя, уряду, слов'ян, союзників... 19 липня газета "Русский инвалид" констатувала: "Не прекращаются повсеместно манифестации, всё более многолюдные и происходящие даже в ночное время, побуждают правительство, вполне разделяющее этот патриотический порыв, вновь обратиться к населению с призывом соблюдать спокойствие и сдержанность и избегать проявлений возбуждённого народного чувства, которые могут осложнить создавшееся положение" [4]. У

Москві ввечері 18 липня на Красній площі біля пам'ятника Мініну і Пожарському "в присутствии толпы в несколько десятков тысяч состоялось молебствие. Памятник украшен русскими и славянскими флагами. Протоиерей Восторгов сказал слово и предложил исполнить несколько божественных песнопений. Затем состоялось молебствие. После молебствий произнесены речи, призывающие всех граждан сплотиться воедино и поддержать величие и целостность России для защиты братьев-славян. Речь покрывалась громовым "ура!", пением "Боже Царя храни!" и "Спаси Господи!" и кликами "Да здравствует Государь! Да здравствует Россия и армия!" [5]. Тоді ж Зінаїда Гіппіус записала в щоденнику: "Я почти не выхожу на улицу, мне жалки эти, уже подстроенные патриотические демонстрации с хоругвями, флагами и "патретами" [6].

Звістку про початок війни з Німеччиною в липні 1914 р. мешканці Ніжина сприйняли так само, як і загалом у всій Російській імперії, – і з патріотичною ейфорією, і з острахом. Ейфорія покінчила з непевністю і напругою передвоєнних місяців, і тепер багато хто оптимістично вірив у перемогу "русского оружия". Острах же був у тих сім'ях, які очікували повісток щодо мобілізації своїм батькам, чоловікам, синам і братам. У багатьох сім'ях це був єдиний годувальник. Разом з тим війна – це неминучі жертви і втрати. Це добре розуміли всі.

Війна, що розпочалася, вимагала від уряду Росії і суспільства рішучих і конкретних дій. Підтримка нужденних і допомога жертвам війни набула зовсім інших масштабів і форм, ніж це було за мирного часу. Число тих, хто потребував такої допомоги, неймовірно зросло з початком воєнних дій. У 1914 р. воєнна ситуація була набагато складнішою, ніж під час недавньої (1904–1905 рр.) війни з Японією. Якщо на війну з Японією налаштовувалися як на "маленьку переможну війну", проте зазнали ганебної поразки, то що можна було очікувати від війни з найсильнішою в Європі Німеччиною? Тому громадська думка тоді вважала, що соціальна допомога нужденним громадянам – це не милостиня і не благодіяння, а обов'язок держави і суспільства.

24 липня 1914 р. в Ніжині на Соборній площі було проведено всенародний молебень "о здравии Его Императорского Величества Государя Императора и о даровании Российскому оружию победы над врагами". Після молебня преосвященный Володимир благословив тарілковий збір на користь сімей запасних і ополчення, які були закликані на військову службу по Ніжину і Ніжинському повіту. Організацією збору керували міський голова В. А. Семенов і повітовий предводитель дворянства М. В. Висоцький. У приміщенні міського громадського банку

зібрані кошти було підраховано. Їх виявилось 376 руб., які поклали в сейф № 22 на рахунок міської Управи у громадському банку [7].

Того ж дня, 24 липня, чернігівський губернатор І. І. Стерлігов у листі до предводителя ніжинського дворянства М. В. Висоцького прохав про організацію в Ніжині благодійного комітету для надання допомоги сім'ям запасних нижніх чинів, які були мобілізовані на війну [8].

3 серпня відбулася надзвичайна сесія Чернігівського Губернського Земського Зібрання. Чернігівський губернатор, виступаючи перед гласними зібрання, висловив упевненість, що Земське Зібрання зробить все можливе для надання допомоги сім'ям мобілізованих на військову службу і пораним на війні, асигнувавши для цього у розпорядження Губернської Управи необхідні кошти. При цьому губернатор порекомендував скоротити видатки, які не були невідкладними, щоб не обтяжувати населення новими податками [9]. Зібрання ухвалило асигнувати в розпорядження Управи до 100 тис. руб на витрати, пов'язані з війною: можливості розширення лікарні, облаштування окремих шпиталів, запрошення різноманітного персоналу для цього, а також відкрити Управі кредит у 200 тис. руб [10]. Наприкінці засідання було вирішено надіслати Ніколаю II телеграму такого змісту:

"Ваше Императорское Величество!

В грозный час великого испытания, ниспосланного нашей Родине, по зову своего Царя, поднялась как один человек, и в лице своей доблестной армии стала на защиту чести, славы и достоинства своих предков. Верноподданное Черниговское Земство со всею древней Черниговской землей, призвал помощь Божию на правое русское дело, и преисполненное чувств беспредельной любви и преданности Вашему Императорскому Величеству радостно несет к престолу своего Государя на защиту мирного преуспевания родной земли, столь близкого сердцу Вашего Величества, всё достоинство своё и жизнь верных сынов своих" [11].

6 серпня в Ніжині надзвичайне повітове Земське Зібрання заслухало доповідь Земської Управи, у якій наголошувалося на актуальності питання про організацію громадської допомоги на місцях. Виникнення 30 липня Всеросійського Земського Союзу для допомоги пораним воїнам, куди увійшли представники губернських земств, було вкрай своєчасним. За проектом Всеросійського Земського Союзу для діяльності на місцях засновувалися губернські і повітові комітети, причому останні виникали в міру потреби і схема їхньої організації повинна була бути виробленою відповідно до місцевих умов кожної губернії [12]. Після прочитання доповіді про допомогу сім'ям запасних нижніх чинів і ратників ополчення, мобілізованих до військової служби,

заступник голови Управи С. Ф. Синдаровський пояснив, що відповідно до закону від 25 липня 1912 р. сім'ї призваних на дійсну військову службу отримують державну допомогу. Крім того, як зазначив В. Ф. Синдаровський, Земська Управа вважала необхідним тільки піклування про допомогу пораненим і щодо збору врожаю та наступної посівної. Після цього він доповів про список можливих скорочень за кошторисом видатків ніжинського Земства на 1914 р. [13].

Після обміну думок, у якому взяли участь гласні І. С. Почека, С. Ф. Синдаровський, Ф. Г. Богданов, Н. С. Модзалевський, Г. В. Забело, зібрання погодилося з доповіддю Управи і пропозицією С. Ф. Синдаровського про включення до числа членів Ніжинського Благодійного Комітету осіб складу Управи і всіх гласних Земського Зібрання. Було ухвалено, зокрема, уповноважити Управу зробити у приватних осіб, відділеннях державних банків і казначействах позики до 10 тис. руб на витрати стосовно надання допомоги пораненим на війні, а також уповноважити Управу передати асигновану Зібранням суму в 10 тис. руб. Ніжинському Благодійному Комітету для допомоги пораненим воїнам [14].

8 серпня 1914 р. у приміщенні Ніжинської Повітової Земської Управи під головуванням предводителя дворянства Миколи Васильовича Висоцького відбулося організаційне зібрання щодо створення Ніжинського Повітового Благодійного Комітету, який створювався у зв'язку з початком воєнних дій. У вступній промові голова зібрання ознайомив присутніх із функціями Комітету, які зводилися до подання різноманітних видів допомоги пораненим воїнам, сім'ям запасних і т. п., а також вказав на те, що, на думку губернатора І. І. Стерлігова, Благодійний Комітет повинен з моменту його виникнення взяти на себе роль об'єднуючого органу всіх благодійних установ, які прийдуть на допомогу потребам, пов'язаним з військовим станом, як у місті, так і в повіті, включаючи сюди і місцеве відділення Червоного Хреста, діяльність якого повинна йти у цілковитій відповідності з потребами і вимогами повітового комітету [15].

Після виступу голови зібрання у відкритому голосуванні ухвалило щомісячний членський внесок в розмірі 1 руб. Було здійснено запис охочих вступити в члени Комітету та сплати ними членських внесків. Осіб, які побажали вступити до благодійного комітету, виявилось 197 чол. Вони внесли (разом з пожертвами) 389 руб 5 коп. Члени комітету А. В. Безсмертний і В. І. Каменцев виявили бажання на весь час існування комітету вносити щомісячно у вигляді членських внесків по 25 руб. Марія Георгіївна Троцина разом з листом на ім'я М. В. Висоцького зробила пожертвування на 100 руб [16].

Надалі зібрання відкритим голосуванням створило Ніжинський Повітовий Благодійний Комітет (далі – НПБК) та обрало його Правління. Членами першого складу Правління були представники міської управи, земства і громади міста: М. В. Висоцький, Г. С. Дмитренко, П. В. Саббатовський, В. А. Воронов, П. С. Коробка, А. М. Паливода, К. І. Чубін, Ч. В. Янковський, М. Г. Троцина, Н. В. Соніна, священник П. Соломаха, А. М. Фогель, А. А. Воронова і Л. В. Волонцевич. Потім зі складу обраного Правління головою НПБК було обрано М. В. Висоцького, скарбником – Г. С. Дмитренка, секретарем – П. В. Саббатовського [17].

За пропозицією голови зібрання НПБК ухвалив, що рішення Правління є дійсними за наявності не менше трьох членів Правління, включно з головою чи його тимчасовим заступником. Зібрання ухвалило також засновувати за потреби в селах та інших населених пунктах повіту підвідділи НПБК під назвою "попечительств", які матимуть право встановлювати щомісячні членські внески та організовувати допомогу пораненим на місцях, витрачаючи зібрані ними суми під контролем НПБК. Голови попечительств входитимуть до складу НПБК і повідомлятимуть про потреби попечительств Правлінню НПБК, яке за можливості асигнуватиме необхідні для допомоги кошти. Стосовно питання об'єднання діяльності попечительств зі вже діючими благодійними установами, утвореними духовним відомством, НПБК не дійшов згоди, і питання залишилося відкритим до з'ясування цього головою НПБК у губернської адміністрації. Наприкінці засідання голова повідомив про згоду директора міської гімназії П. О. Заболотського брати участь у співпраці з НПБК і готовність прочитати лекцію на тему: "На заре возродження славянских народов. Сербия и Австрия", частина зібраних коштів з якої буде передана на користь НПБК [18].

Наступного дня, 9 серпня, відбулося перше засідання Правління комітету, на якому, зокрема, було ухвалено (подаємо без скорочень):

"1. Председатель Правления сообщил, что в день объявления Высочайшего Манифеста 24 июля 1914 г. на площади возле Соборной церкви был произведён сбор пожертвованной и собранная сумма в размере 193 руб. 50 коп. передана на хранение члену Нежинской Городской Управы В. Г. Горячкину.

Правление постановило: поручить Секретарю П. В. Саббатовскому получить эту сумму и передать её в Нежинский Уездный Съезд, для выдачи пособий тем проживающим в уезде семьям запасных, которые до настоящего времени Съездом ещё не выдано никакого пособия.

2. Член Комитета А. В. Жолнировский через Секретаря Правления П. В. Саббатовского предложил Правлению своё сотрудничество по обследованию семей запасных и по выполнению разных поручений, связанных с деятельностью Комитета.

Правление постановило: предложение г. Жолнировского принять к сведению.

3. На случай отсутствия Председателя Правления заступающими его место избраны: Председатель Земской Управы С. Ф. Синдаревский и Городской Голова В. А. Семёнов.

4. Для усиления средств Комитет выдать всем желающим членам Комитета для сбора пожертвований квитанционные книжки и разослать учреждениям для этой же цели подписные листы и кружки. Книжки и подписные листы должны быть скреплены подписью Г. Председателя Дворянства, а кружки опечатаны его печатью.

5. Приглашать в заседание Правления Г. Г. Уездного исправника и Нежинского Полицмейстера и всех Земских Начальников Нежинского уезда с правом решающего голоса.

6. Сообщить местным благотворительным обществам об открытии деятельности Комитета с указанием на его задачи.

7. Просить Г. Начальника Губернии разрешить провести 24 августа 1914 года однодневный кружечный сбор в городе Нежине в пользу раненых и семейств лиц, призванных на войну, а также просить Г. Попечителя Киевского Учебного Округа разрешить учащим и учащимся в учебных заведениях города Нежина принять участие в означенном сборе.

8. Просить Волостные Попечительства, образованные по закону 25 июня 1912 года, пополнив свой состав местными интеллигентными лицами, войти в Благотворительный Комитет как подотдел его, под названием "такое-то Попечительство при Нежинском Уездном Благотворительном Комитете".

9. Просить св. м. Носовки о. Иоанна Захвалинского, организовавшего, по сообщению Г. Уездного Исправника в м. Носовке благотворительное общество, имеющее целью помощь семействам лиц, призванных на войну, войти в состав Нежинского Уездного Благотворительного Комитета" [19].

Тоді, до речі, до складу ніжинського повіту входило 12 волостей: Веркіївська, Володьково-Дівичька, Галицька, Дрімайлівська, Дроздівська, Лосинівська, Макіївська, Монастирищенська, Мринська, Носівська, Талалаївська і Ніжинська. У повіті проживало 178 тис. чол., а в Ніжині – 50 тис. [20]. Отже, відповідно до рішення правління комітету, в повіті повинно було утворитися 12 попечительств при НПБК. Проте ініціатива знизу, від окремих громад, виявилася ще продуктивнішою.

Загалом утворилося аж 24 попечительства: Веркіївське, Макіївське, Крутівське, Носівське, Кагарликівське, Талалаївське, Володьково-Дівичьке, Монастирищенське, Галицьке, Сальнянське, Мринське, Мало-Кошелівське, Велико-Кошелівське, Березанське, Дрімайлівське, Рівчацьке, Шняківське, Дорогинське, Заньківське, Дроздівське, Стодольське, Орловське, Смолянське, Переходівське [21].

12 серпня НПБК розіслав місцевим громадам повіту листа такого змісту: "По предложению Господина Черниговского Губернатора 8 Августа сего года достоялось организационное собрание по учреждению в городе Нежине Нежинского Уездного Благотворительного Комитета, образуемого по случаю военных действий, задачи котрого сводятся к подаче всевозможных видов помощи раненым воинам, семьям запасных и т. п., при чём в собрании членами Комитета постановлено: учреждать по мере надобности в сёлах и других населённых пунктах уезда подъотделы под названием Попечительств, с правом их устанавливать ежемесячные членские взносы и организовывать помощь на местах, расходуя собранные ими суммы под контролем Правления. Председатели Попечительств входят в состав Нежинского Благотворительного Комитета и сообщают о нуждах Попечительства Правлению, которое по мере надобности ассигнует нужные для помощи средства.

В виду этого Правление Нежинского Благотворительного Комитета предлагает существующие в волостях и сёлах Попечительства, образованные по закону 25 Июня 1912 года, пополнить интеллигентными лицами (священники, учителя и т. п.) и войти в состав названного Комитета как подъотдел его под названием "Попечительство..... состоящее при Нежинском Уездном Благотворительном Комитете.

Об образовании в сёлах ..... волости подъотделов уведомить Правление Нежинского Благотворительного Комитета" [22].

Одним з перших було створено Монастирищенське попечительство. 15 серпня відбулося його установче засідання, яке обра-ло головою попечительства дійсного статського радника Якова Івановича Кореницького, товаришем голови (тобто заступником) – священника Петра Корольова, секретарем – учителя Миколу Ілліча Савченка-Бельського, скарбником – Федора Івановича Троня [23]. Усі присутні (31 особа) оголошувалися обов'язковими членами попечительства з членським внеском 50 коп щомісячно. Наприкінці засідання було повідомлено про надходження від волосного правління 100 руб та 21 руб 50 коп членських внесків за серпень, а

всього – 121 руб 50 коп. Зібрання тоді ж ухвалило негайно видати 28 руб нужденним сім'ям, які мали мобілізованих на війну, по 4 руб кожній [24].

Того ж дня, 15 серпня, утворилося Талалаївське попечительство, головою правління якого одногосно було обрано протоієрея о. Іоанна Крачковського. Секретарем Талалаївського попечительства було обрано учителя Г. А. Хоменка, а скарбником – А. Я. Красновида [25].

16 серпня утворився Мринський підвідділ НПБК. На засіданні були присутніми 75 осіб різних станів Мринської волості. Головою його правління було обрано Павла Степановича Коробку, секретарем – А. Леонтьєва, скарбником – І. М. Самсоненка [26]. Загалом до кінця серпня утворилися 24 попечительства в селах повіту, у т. ч. і в містечку Носівка.

З початком війни ставало цілком очевидним, що уряд не має коштів для задоволення багатьох потреб, які у зв'язку з цим виникли. Тому величезний тягар ліг на місцеві громади. Ніжинський повітовий благодійний комітет взяв на себе роль органу, який об'єднав всі благодійні установи, організації, заклади і окремих осіб, які робили свій посильний внесок у загальну справу. Передбачалося, що НПБК буде надавати всю можливу допомогу діючій армії, пораненим воїнам, сім'ям, мобілізованих на війну. Найближчим завданням комітету було ухвалено обладнати (за кошти НПБК) госпіталь для поранених на 200 ліжок [27].

Про все це йшлося на черговому засіданні Правління НПБК 14 серпня. Тоді, зокрема, було ухвалено, як вже згадувалося, "обратиться к интеллигентным лицам в уезде с просьбой образовать подотделы Комитета в сёлах, хуторах и других населённых пунктах уезда" [28].

Стосовно ж обладнання в Ніжині госпітала, то НПБК ухвалив наступне: "Во исполнение постановления Нежинского Уездного Земского Собрания от 6 Августа 1914 года, и принимая во внимание устройство в г. Нежине госпиталя на 200–300 кроватей для раненых при самом близком участии местных сил и организаций, а также имея в виду, что гласные Нежинского Уездного Земства и состав Нежинской Уездной Земской Управы вошли в Правление Нежинского Уездного Благотворительного Комитета – Нежинская Уездная Земская Управа постановила: перевести в распоряжение означенного Комитета ассигнованные Земским Собранием десять тысяч рублей, о чём уведомить Комитет" [29]. Також НПБК делегував свого члена Правління П. В. Саббатовського до складу Комітету з облаштування госпіталю,

куди входили предводитель дворянства М. В. Висоцький, голова земської управи С. Ф. Синдаровський, міський голова В. А. Семенов, лікар богоугодних закладів П. А. Буштедт і гласний міської думи І. Р. Медведєв [30].

Крім того, на засіданні 14 серпня комітет ухвалив низку інших рішень, пов'язаних з поточною роботою НПБК. Зокрема, комітет ухвалив прохати попечителя Київського навчального округу дозволити службовцям підвідомчих йому ніжинських навчальних закладів з відрахування ними 2 % від отриманої платні, половину, тобто 1 % надавати НПБК на облаштування місцевого госпіталю, а іншу половину відправляти на рахунки навчального округу [31]. Оскільки на 24 серпня планувалося зробити в Ніжині одноденний збір коштів, то для його проведення було ухвалено придбати 20 тис. (!) прапорів і прапорців союзних держав, а член комітету Ю. П. Спановська взяла на себе їхню закупівлю в Києві [32]. На випадок прибуття в Ніжин санітарного потяга з пораненими, яких планувалося розмістити в місцевий госпіталь, було ухвалено організувати на станції зустріч поранених з пригощанням їх чаєм, молоком, вином, цигарками і т. п. Цю організацію брав на себе ніжинський дамський комітет в особі її голови Ганни Олександрівни Воронової [33]. Попечительниця Липівізького пожежного товариства Євгенія Василівна Розгонова повідомила про готовність членів цього товариства надати 20 осіб на допомогу НПБК при перенесенні поранених, коли вони прибудуть до Ніжина [34]. На засіданні було також повідомлено, що на облаштування госпіталю одна благодійниця, яка не захотіла назвати своє ім'я, передала 200 руб [35]. Як бачимо, активність та ініціатива жінок були важливим фактором ефективної роботи НПБК та прикладом для чоловіків щодо дієвої роботи в царині благодійності.

Особливо складним завданням було облаштування госпіталю, оскільки стало відомо, що губернський земський комітет ухвалив рішення додатково відкрити в Ніжині ще один госпіталь на 350 ліжок. 15 серпня комітет з облаштування госпіталю, оглянувши придатні для цього приміщення в місті, ухвалив: 1) зайняти під госпіталь садибу Фохта по Преображенській вул., 2) колишню садибу Євзерова; 3) будівлю першого вищого початкового училища по Московській вул. (зайняття останньої будівлі визнано важливим з метою концентрації всіх приміщень госпіталю в одному районі); 4) просити губернський комітет домовитися з попечителем Київського навчального округу про відведення згаданого училища для потреб госпіталю; 5) негайно взятися за очищення і пристосування будівель у садибах Фохта і Євзерова, а пристосування будівель училища розпочати негайно ж після отримання дозволу від попечителя; 6) у всіх приміщення

влаштувати водогони, теплі клозети і ванні приміщення; 7) у випадку, якщо виявиться неможливим розширити кухню і пральню у богоугодних закладах для потреб госпіталю, влаштувати кухню і пральню в одному з приміщень, відведених під госпіталь; 8) облаштування госпіталю 150 ліжками, білизною і всім необхідним, окрім господарських предметів, надасть губернський комітет; 9) господарські речі на всі 350 ліжок повинні бути придбані за допомоги повітового комітету в Ніжині і Києві, а якщо ж це неможливо зробити в Ніжині і в Києві, то тоді ці речі надасть губернський комітет; 10) доручити повітовому комітету замовити 50 дерев'яних ліжок за зразком земської лікарні, 125 столиків і 150 табуреток, 150 пар черевиків; 11) доручити повітовому комітету найняти службовий персонал для нового госпіталю на 350 ліжок, а лікарів і фельдшерів відрядить губернський комітет [36]. А на засіданні цього ж комітету 21 серпня було ухвалено, зокрема, таке:

"5. В виду разбросанности помещений госпиталя необходимо иметь двух дежурных врачей, а потому имея в виду кроме того массу работы Комитет находит, что в семи отделениях госпиталя необходимо иметь восемь врачей, чтобы дежурство каждого врача было на четвёртый день...

10. Н. В. Высоцкому поручить просить Епархиальное Начальство о назначении причта Богородичной церкви при Нежинских Богоугодных Заведениях для исполнения христианских треб в госпитале" [37]. Тільки простий перелік всіх першочергових і термінових заходів у справі облаштування госпіталів у Ніжині вражав своєю масштабністю і усвідомленням великих матеріальних і людських затрат.

Потребуючи значних коштів, комітет звернувся до відомих людей повіту і губернії підтримати його у благородній справі добродійності. Зокрема, у листі комітету до княгині Марії Павлівни Долгорукої, відомої землевласниці, підприємниці (у с. Володькова Дівиця вона володіла винокурним заводом) та благодійниці, наголошувалося на такому: "Согласно с мнением Господина Начальника Губернии Благотворительный Комитет взял на себя роль органа, объединяющего все благотворительные учреждения, приходящие на помощь нуждам военного времени, как в городе, так и в уезде, включая сюда и деятельность местного отделения Красного Креста, деятельность которого протекает в настоящее время в полном соответствии с нуждами и требованиями Благотворительного Комитета. Деятельность Комитета сводится к подаче всех видов помощи раненым воинам, семьям запасных, призванных на войну и т. п. и в этом отношении, в качестве ближайшей и конкретной задачи Комитет постановил принять на свои средства оборудование в городе Нежине для Обще-Земской Организации госпиталя для раненых на двести кроватей.

Средства для осуществления своих целей Комитет черпает из членских взносов в размере одного рубля в месяц, всякого рода пожертвований и сборов" [38]. А в листі до відомого землевласника із с. Колесників Петра Парфентійовича Парпури НПБК наголошував на вкрай мізерних коштах комітету в серпні 1914 р.: "К прилагаемой при этом копии организационного Собрания Вы усмотрите, как малы пока средства Комитета, но мы питаем глубокую уверенность, что отзывчивость благотворителей всех слоёв общества поможет нам в святом деле облегчения нужд воинов, жертвующих жизнью за родину и их семей... Зная Ваше отзывчивое сердце, Комитет покорнейше просит Вас придти ему на помощь и посильным для Вас материальным пожертвованием" [39].

31 серпня 1914 р. на черговому засіданні Правління НПБК було підбито підсумки проведеного 29 серпня першого карнавочного збору на користь поранених і членів сімей запасних воїнів. Голова комісії цього збору В. А. Воронов оголосив, що сума зібраних коштів складає (після вирахування витрат) 1855 руб 46 коп, та висловив велику подяку всім, хто брав участь у зборі коштів, та тим, хто вніс пожертви. Зокрема, Правління відзначило в. о. ігумені Ніжинського жіночого монастиря Смарагду, садівника Г. Лянге за квіти, начальницю жіночої гімназії Н. І. Шарко, зубного лікаря Г. Вейсбанда за шовкові прапорці, М. А. Юффе за картон і папір, С. Є. Рубця за конверти, Л. В. Соколова за стрічки та коленкор. Запропоновано було надрукувати в "Нежинском Голосе" звіт про проведений збір коштів з висловленням подяки тим, хто вніс пожертву, і всім особам, які сприяли успіху цього збору [40]. Тоді ж Правління вперше з початку роботи НПБК висловилося стосовно збору найнеобхіднішого і для солдатів на фронті, зокрема, для 44-ої артилерійської бригади, яка до війни була розквартирована в Ніжині, а тепер вела бойові дії у складі 21-го армійського корпусу. Правління ухвалило прохання до акцизного наглядача дозволити без акцизу надіслати 44-ій бригаді 30 пудів тютюну за провізним свідоцтвом Червоного Хреста, а якщо такий дозвіл буде отримано, то тоді вже звернутися від імені комітету за пожертвуваннями до тютюнових плантаторів і тих, хто торгував тютюном [41].

Крім того, треба зауважити, що до кінця серпня на рахунках НПБК з'явилися перші кошти у вигляді сплачених членських внесків та пожертв на допомогу тим, хто її потребував. У касовій книзі НПБК перші записи про надходження коштів датовані 8 серпня, коли від А. В. Безсмертного було отримано 26 руб М. В. Висоцького – 5 руб, А. В. Жолніровського – 5 руб, Н. М. Жолніровської – 5 руб, П. С. Коробки – 10 руб, В. Г. Кашенцева – 25 руб, М. Г. Троцини – 100 руб,

кошти збору біля Миколаївського собору 24 липня – 193 руб 50 коп. Всього за серпень було отримано 3656 руб 77 коп [42].

Таким чином, протягом серпня 1914 р. в Ніжині було створено повітовий благодійний комітет, а в повіті виникли 24 попечительства як підвідділи НГБК. Організаційне оформлення благодійної допомоги нужденним уже в перші тижні війни мало величезне значення. Громадська ініціатива і патріотичний ентузіазм вирішували багато завдань, які держава тоді просто не могла, через свою інерцію, вирішити традиційним способом. Успіх справи залежав від тісної співпраці державних органів і новостворених громадських об'єднань.

Література

1. Великая война. Что должен о ней знать каждый русский? Петроград: Типография Н. Г. Кузнецова, 1914. С. 49.
2. Там само. С. 49.
3. Гиппиус З. Н. Синяя книга. Петербургский дневник. *Гиппиус З. Н. Собрание сочинений*. Москва: Русская книга, 2003. Т. 8. Дневники: 1893–1919. С. 158.
4. Внутренние известия. *Русский инвалид*. 1914. 19 июля. С. 1.
5. Телеграммы. *Русский инвалид*. 1914. 19 июля. С. 1.
6. Гиппиус З. Н. Синяя книга. Петербургский дневник. С. 159.
7. Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині (далі: ВДАЧОН). Ф. 1122. Оп. 1. Спр. 17. Арк. 19.
8. Там само. Арк. 113.
9. ВДАЧОН. Ф. 342. Оп. 1. Спр. 1865. Арк. 26–26 зв.
10. Там само. Арк. 29.
11. Там само. Арк. 29.
12. Там само. Арк. 15.
13. Там само. Арк. 1 зв.
14. Там само. Арк. 1 зв.
15. ВДАЧОН. Ф. 1122. Оп. 1. Спр. 17. Арк. 44.
16. Там само. Арк. 44.
17. Там само. Арк. 41.
18. Там само. Арк. 44 зв.
19. ВДАЧОН. Ф. 1122. Оп. 1. Спр. 7. Арк. 16–16 зв.
20. Білий П. Х. Між двома революціями (1907–1917). *Ніжин і Ніжинщина*: в 2 кн. (Машинопис). Київ, 1962. С. 90.
21. ВДАЧОН. Ф. 1122. Оп. 1. Спр. 17. Арк. 103.
22. ВДАЧОН. Ф. 1122. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 1–1 зв.
23. Там само. Арк. 1–1 зв.
24. ВДАЧОН, Ф. 1122. Оп. 1. Спр. 30. Арк. 3 зв.
25. ВДАЧОН, Ф. 1122. Оп. 1. Спр. 17. Арк. 114.
26. Там само. Арк. 116.
27. ВДАЧОН. Ф. 1122. Оп. 1. Спр. 7. Арк. 14.
28. ВДАЧОН. Ф. 1122. Оп. 1. Спр. 17. Арк. 87.

29. Там само. Арк. 87 зв.
30. Там само.
31. Там само. Арк. 88.
32. Там само. Арк. 87 зв.
33. Там само.
34. Там само. Арк. 88.
35. Там само.
36. ВДАЧОН. Ф. 1233. Оп. 1. Спр. 10. Арк. 7.
37. Там само. Арк. 9.
38. ВДАЧОН. Ф. 1122. Оп. 1. Спр. 7. Арк. 13–13 зв.
39. ВДАЧОН. Ф. 1122. Оп. 1. Спр. 17. Арк. 50 зв.–51.
40. Там само. Арк. 86 зв.
41. Там само.
42. Див.: ВДАЧОН. Ф. 1122. Оп. 1. Спр. 18. Арк. 1 зв.–12 зв.

References

1. Butskovskiy N. A. Ocherky sudebnykh poriadkov po ustavam 20 noiabria 1864 hoda. Sankt-Peterburh: Tipohrafiya Skariatyna, 1874. 614 s.
2. Fuks V.Ia. Sud y polytstyia: v 2 ch. Moskva. Unyversytetskaia tipohrafiya, 1889. Ch. 1. 282 s.
3. Fylyppov M. A. Sudebnaia reforma v Rossyy: v 2 t. Sankt-Peterburh: Tipohrafiya V. Tushnova, 1871. T. 1. IV. 622 s.
4. Myrovaia yustytstyia v Rossyy: sozdanye, deiatelnost, ystorycheskaia myssyia / pod red. A. D. Popovoi, S. V. Lonskoi. Moskva: Prospekt, 2016. S. 73.
5. Hessen Y. V. Sudebnaia reforma. Sankt-Peterburh: Tipo-Lytohrafiya F. Vaisberha y P. Herkushyna, 1905. 267 s.
6. Poleshchenko D. A. Osnovnye yurydycheskiye kontseptsyy sootnosheniya y vzaymodeistviya hosudarstvennoi vlasty y mestnogo samoupravleniya, razrabatyvaemye v Rossyiskoi Ymperyy (1864–1917 hh.). Polytyka y Obshchestvo. 2010. № 6.
7. Sudebno-statystycheskiye svedeniya y soobrazheniya o vvedenyy su-debnykh ustavov 20-ho noiabria 1864 hoda (po 32 huberniyam). Sankt-Peterburh: Tipohrafiya pry Pravytelstvuiushchem Senate, 1866. Ch. 1. 24 s.
8. Uortman R. S Vlastytely y sudy: razvytye pravovoho soznaniya y ymperskoi Rossyy. Moskva, 2004.
9. Vylenskiy B. V. Podgotovka sudebnoi reformy 20 noiabria 1864 hoda v Rossyy. Saratov, 1963. S. 15.
10. Kony A. F. Ottsy y dety sudebnoi reformy. Moskva: Yzdanye T-va Y. D. Sytyna, 1914. 295 s.

П. П. Моцяка

кандидат исторических наук, доцент кафедры всемирной истории и международных отношений Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя

Создание Нежинского уездного благотворительного комитета (август 1914 г.)

В статье исследуется процесс возникновения и начала функционирования в августе 1914 г. Нежинского уездного благотворительного комитета. Комитет был создан с

целью предоставления помощи семьям мобилизованных, раненым воинам, всем нуждающимся и действующей армии. Опираясь на архивные документы, автор прослеживает становление уездного благотворительного комитета как объединяющего органа всех благотворительных учреждений по оказанию различных видов помощи во время войны. Сделан вывод об огромном значении организационного оформления благотворительной помощи для последующей жизни Нежина и уезда в 1914–1918 гг.

Ключевые слова: война, благотворительность, Нежинский уездный благотворительный комитет, Правление комитета, попечительства, общество, пожертвования.

P. P. Motsiaka

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of World History and International Relations University Nizhyn State University named after Nikolai Gogol

The creation of the Nizhyn County Charity Committee (August 1914)

The article investigates the process of occurrence and the beginning of functioning of the Nizhyn District Charitable Committee in August 1914. The committee was set up to assist families of mobilized, wounded soldiers, all needy and active army. On the basis of archival documents, the author traces the formation of the county charitable committee as the organ of association of all charitable institutions for the provision of various types of assistance during the war. A conclusion is made of the great importance of organizational design about the great importance of organizing the charitable help for the further life of Nizhyn and the district in 1914–1918.

Key words: war, charity, Nizhyn County Charitable Committee, Rule of the committee, guardianship, community, donations.